

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Datum 8 september 2020

Onderwerp **Beslissing op uw Wob-verzoek d.d. 23 januari 2020**

Behandeld door [REDACTED]

Ons kenmerk **Z20-818**

Uw kenmerk -

Bijlagen **Zie bijlageoverzicht**

Geachte [REDACTED]

Op 23 januari 2020 heeft u een verzoek op grond van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) ingediend, waarin u vraagt om informatie ten aanzien van de grote grazers in de uiterwaarden Zuidoever van de Waal te Nijmegen. Bij brief van 28 januari 2020 is de ontvangst van uw brief bevestigd.

Per brief d.d. 18 februari 2020 is de beslissing op uw Wob-verzoek op grond van het bepaalde in artikel 6 lid 2 van de Wob met vier weken verdaagd, omdat met het verzamelen van de door u gevraagde informatie meer tijd is gemoeid.

Uw Wob-verzoek

Het tijdstip van indiening van uw verzoek is bepalend voor de reikwijdte van uw verzoek. Een Wob-verzoek kan nooit betrekking hebben op na dat verzoek vervaardigde documenten.¹ Dit betekent dat documenten vervaardigd na 23 januari 2020, niet zijn meegenomen bij de behandeling van uw Wob-verzoek.

U vraagt in uw Wob-verzoek om openbaarmaking van alle documenten die gaan over of betrekking hebben op de grote grazers die zijn uitgezet in de Uiterwaarden Zuidoever van de Waal, betreffende de periode 1 januari 2014 tot heden.

Resultaten onderzoek

Ik heb uitgebreid onderzoek uitgevoerd of Staatsbosbeheer beschikt over de documenten waarop uw informatieverzoek betrekking heeft. Ik heb hiervoor het (digitaal) archief, de systemen en de betrokken collega's geraadpleegd.

Ik heb twee documenten aangetroffen.

¹ ECLI:NL:RVS:2015:623

Overwegingen bij openbaarmaking

Reeds openbaar

Een deel van document met nummer 1 is reeds openbaar. De Wob is niet van toepassing op reeds openbare documenten. Het betreft de Algemene Rijksvoorwaarden voor het verstekken van opdrachten tot het verrichten van diensten 2011 (ARVODI 2011). Deze voorwaarden zijn online raadpleegbaar via <https://wetten.overheid.nl/BWBR0030119/2011-06-23>

Financiële belangen Staatsbosbeheer, art. 10 lid 2 sub b Wob

Op grond van artikel 10, lid 2, aanhef en sub b Wob blijft verstrekking van informatie achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen de economische of financiële belangen van Staatsbosbeheer. Bij bepaalde passages uit beide documenten is het financiële/economische belang van Staatsbosbeheer in het geding. Bij openbaarmaking van deze gegevens, komt het financiële belang van Staatsbosbeheer in het geding omdat in dit geval bekend wordt welke financiële afspraken zijn gemaakt. Openbaarmaking van deze bedragen zou de onderhandelingspositie van Staatsbosbeheer in de toekomst verslechteren. Ik ben van oordeel dat dit belang zwaarder moet wegen dan het belang van openbaarheid.

Niet verstrekken informatie in verband met de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer, art. 10 lid 2 sub e Wob

De documenten die betrekking hebben op uw verzoek, bevatten persoonsgegevens. Verstrekking van persoonsgegevens blijft op grond van artikel 10, lid 2 aanhef en sub e Wob achterwege wanneer het belang daarvan niet opweegt tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer. In de documenten staan namen en handtekeningen. Van openbaarmaking van persoonsgegevens zoals namen, handtekeningen, telefoonnummers en e-mailadressen wordt in lijn met vaste rechtspraak in beginsel afgezien.² Namen van personen die uit hoofde van hun functie in openbaarheid treden, worden wel openbaar gemaakt.

Onevenredige benadeling van rechtspersonen, art. 10 lid 2 sub g Wob

Beide documenten bevatten financiële gegevens van rechtspersonen. Omdat openbaarmaking van deze specifieke tarieven het betrokken bedrijf kan schaden in zijn concurrentiepositie, waardoor het bedrijf onevenredig benadeeld kan worden ten opzichte van zijn concurrenten, weegt het belang van het bedrijf zwaarder dan het belang van openbaarmaking van deze tarieven. Deze gegevens worden daarom niet openbaar gemaakt op grond van artikel 10, lid 2 aanhef en sub g Wob. Totaalbedragen die niet herleidbaar zijn naar specifieke tarieven die bedrijven hanteren, worden wel openbaar gemaakt.

Besluit

De door u gevraagde zaken vallen onder de reikwijdte van de Wob. Ik heb besloten tegemoet te komen aan uw verzoek en de documenten (deels) openbaar te maken. In de bijlage bij dit besluit treft u twee documenten, inclusief een overzicht, aan. Voor de overzichtelijkheid heb ik de bijlagen genummerd, de nummers op de bijlagen corresponderen met de nummers op het overzicht van de bijlagen.

Ik heb de in de bijgevoegde stukken vermelde gegevens (deels) onleesbaar gemaakt. Voor de motivering verwijst ik u naar de overwegingen. Per onleesbaar gemaakt onderdeel is zichtbaar op welke grond de

² ECLI:NL:RVS:2018:321

informatie niet openbaar wordt gemaakt. Informatie die niet onder de reikwijdte van uw verzoek valt, maar wel in de documenten is opgenomen, maak ik niet openbaar.³ Deze passages zijn onleesbaar gemaakt.

Rechtsmiddelen

Indien u het met dit besluit niet eens bent, kunt u binnen zes weken na verzending van dit besluit schriftelijk bezwaar maken. Ook een andere belanghebbende kan tegen dit besluit bezwaar maken. Het bezwaarschrift kan worden gezonden aan de Directeur Staatsbosbeheer, Postbus 2, 3800 AA Amersfoort. U wordt verzocht een afschrift van dit besluit bij het bezwaarschrift te voegen.

Een bezwaarschrift moet zijn ondertekend en bevat tenminste :

- Naam en adres van indiener;
- Dagtekening;
- Omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht;
- De gronden waarop het bezwaar rust.

Het niet voldoen aan deze eisen kan leiden tot niet-ontvankelijkheid van het bezwaarschrift.

Een afschrift van dit besluit zend ik aan belanghebbenden.

Als u nog vragen hebt dan kunt u contact opnemen met [REDACTED] via [REDACTED] [@staatsbosbeheer.nl](mailto:[REDACTED]@staatsbosbeheer.nl)

Met vriendelijke groet,
de directeur, namens deze,

[REDACTED]
D.M.I. Kamphuis MBA
divisiedirecteur Beleven & Benutten

³ ECLI:NL:RVS:2018:1356

Doc. nr	Doc. naam	Datum	(Deels) verstrekt?
1	Inscharingsovereenkomst Natuurbegrazing B.V.	24-6-2019	Ja
2	Dienstverleningsovereenkomst Free Nature	19-2-2014	Ja

Staatsbosbeheer

Bezoekadres: Binnensingel 3, 7411 PL Deventer

Postadres: Postbus 6, 7400 AA Deventer

Telefoon: 030-692 61 11

Planeenheid: Midden Betuwe

Object: Doddendaal

Relatienummer: ubw033526

Overeenkomstnummer: ovk158800 Z19-3876

Versienummer: A03.01.on.17.1

Inscharingsovereenkomst

De ondergetekenden:

- ing. J.A. Snel, hoofd Staatsbosbeheer Gelderland, in deze hoedanigheid handelend namens Staatsbosbeheer, hiertoe bevoegd op grond van het besluit van de directeur Staatsbosbeheer van 21 december 2018 (Mandaatregeling Staatsbosbeheer 2019, Stcrt. 2018-74017), die zijn bevoegdheid tot het verrichten van na te melden rechtshandeling ontleent aan artikel 13 van de Wet van 11 september 1997, Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden 1997/514 (Wet verzelfstandiging Staatsbosbeheer), ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 30263544,

hierna te noemen 'Staatsbosbeheer',

2. Buchner Natuurbegrazing, rechtsgeldig vertegenwoordigd door **10 lid 2 e** wonende aan **10 lid 2 e**

hierna te noemen: 'uitschaarder',

Staatsbosbeheer en uitschaarder gezamenlijk hierna ook te noemen: 'partijen'.

In aanmerking nemende dat:

- partijen een overeenkomst wensen aan te gaan waarbij Staatsbosbeheer, eigenaar en beheerder van het land is en blijft;
- partijen beogen dat een aantal stuks vee dat eigendom en bezit van uitschaarder is en blijft, wordt ingeschaard bij Staatsbosbeheer;
- partijen uitdrukkelijk beogen géén pachtovereenkomst aan te gaan,

Komen partijen het navolgende overeen:

Artikel 1. Doel overeenkomst

1. Partijen komen overeen dat uitschaarder toestemming heeft van Staatsbosbeheer om minimaal 6 en maximaal 7 stuks vee, te weten runderen op het perceel, **10 lid 2 g** (verder te noemen: de locatie) in te scharen.
2. De locatie is eigendom van Staatsbosbeheer en worden door hem beheert. De locatie is aangegeven op bijgevoegde kaart.

Artikel 2. Locatie en veebezetting

1. De locatie betreft een:
 - Niet opgesteld terrein waarop,
 - honden niet, en
 - paarden van recreanten niet zijn toegestaan.
2. Uitschaarder geeft elke wijziging in de veebezetting ruim van tevoren door aan Staatsbosbeheer.
3. Staatsbosbeheer houdt wijzigingen in veebezetting en het totaal aantal scharen gedurende de inschарingsperiode bij op een mutatieformulier. Het is de uitschaarder niet toegestaan om te beweiden of begrazen, anders dan met de volgende diersoort(en): runderen / zoogkoeien / jongvee / droge koeien

Artikel 3. Duur

1. Deze overeenkomst gaat in op 01-04-2019 en eindigt op 15-11-2019.
2. Staatsbosbeheer behoudt zich het recht voor, de inschарingsperiode uit beheeroverwegingen dan wel op grond van andere bijzondere omstandigheden met directe ingang te wijzigen.
3. Staatsbosbeheer informeert uitschaarder zo spoedig mogelijk over een beslissing als bedoeld in lid 2 van dit artikel.

Artikel 4. Betaling

1. De totale vergoeding voor alle ingeschaarde dieren voor de gehele contractduur zal € **10 lid 2 b**. Dit bedrag dient vooraf te worden voldaan.
2. Als uitschaarder niet op tijd betaalt, is uitschaarder een boete verschuldigd van € **10 lid 2 b** BTW-hoog tarief per dier voor elke dag of gedeelte daarvan dat betaling uitblijft, onverminderd het recht van Staatsbosbeheer om nakoming en/of schadevergoeding te vorderen. Artikel 6:92 Burgerlijk Wetboek is tussen partijen niet van toepassing.
3. Ten aanzien van alle verschuldigde bedragen wordt verrekening uitgesloten.

Artikel 5. Gezondheid vee

1. Uitschaarder verklaart te voldoen aan alle voorwaarden die worden gesteld door de Gezondheidsdienst voor Dieren. Acceptatie door Staatsbosbeheer van het vee van uitschaarder vindt pas plaats na overlegging en beoordeling van de bijbehorende identificatie- en registratienummers en van gezondheidsverklaringen. Daarnaast kan Staatsbosbeheer voorafgaand aan de inschарing een visuele inspectie van de gezondheid van het vee uitvoeren. Wanneer bij Staatsbosbeheer twijfel bestaat over de gezondheid van het vee worden de dieren niet ingeschaard.
2. Ook tijdens de inschарingsperiode kunnen door Staatsbosbeheer visuele inspecties worden uitgevoerd. Dit kan er toe leiden dat uitschaarder bepaalde dieren uit de kudde moet verwijderen op aanwijzing van Staatsbosbeheer.

Artikel 6. Eigendom vee

1. Het is uitschaarder niet toegestaan om vee dat niet zijn eigendom is ter inschарing aan te bieden.
2. Uitschaarder stelt Staatsbosbeheer tijdig op de hoogte van een voorgenomen eigendomsoverdracht van zijn vee. Onder tijdig wordt verstaan op een zodanige termijn dat dat Staatsbosbeheer in staat is om voorafgaand aan de eigendomsoverdracht een inschарingsovereenkomst aan te gaan met de nieuwe eigenaar van het vee.

3. Totdat met de nieuwe eigenaar een inscharingsovereenkomst is gesloten, wordt de verkopende uitschaarder aangemerkt als uitschaarder in de zin van deze overeenkomst .

Artikel 7. Toezicht en onderhoud

1. De uitschaarder houdt ten minste 4 keer per week toezicht op de dieren. Wanneer Uitschaarder ontdekt dat zich agressieve dieren bevinden onder het vee in een opengesteld terrein, stelt hij Staatsbosbeheer hiervan onmiddellijk op de hoogte en verwijdert hij deze dieren zo spoedig mogelijk uit het opengestelde terrein, of treft hij in overleg met Staatsbosbeheer andere maatregelen ter voorkoming van schade aan personen. Wanneer Staatsbosbeheer agressieve dieren als hiervoor bedoeld ontdekt, stelt Staatsbosbeheer uitschaarder hiervan onmiddellijk op de hoogte, waarna uitschaarder de hiervoor bedoelde maatregelen treft. Blijft uitschaarder hierbij in gebreke, dan kan Staatsbosbeheer zelf de benodigde maatregelen treffen en de kosten daarvan in rekening brengen bij uitschaarder.
2. Wanneer Staatsbosbeheer aanwijzingen heeft dat zich agressieve dieren onder het vee bevinden in opengesteld terrein, stelt hij uitschaarder hiervan onmiddellijk op de hoogte, waarna uitschaarder deze dieren binnen een door de Staatsbosbeheer te stellen termijn verwijdert uit het terrein, dan wel in overleg andere maatregelen treft ter voorkoming van schade aan personen of zaken.
3. Als uitschaarder de dieren niet binnen de op grond van het vorige lid gegeven termijn uit het terrein verwijdert, kan de Staatsbosbeheer de dieren op kosten van de uitschaarder uit het terrein verwijderen en elders onderbrengen. Artikel 8. is in dat geval van overeenkomstige toepassing.
4. Uitschaarder is zelf verantwoordelijk voor klein onderhoud aan de rasters en is verplicht het raster vrij te houden van houtige vegetatie.

Artikel 8. Verwijdering dieren

Als na beëindiging van de inscharringsperiode of beëindiging van de inscharingsovereenkomst vee van uitschaarder op de percelen aanwezig is, moet dit binnen de in de schriftelijke mededeling van Staatsbosbeheer genoemde termijn worden verwijderd, op straffe van een boete van € [redacted] 10 lid 2 b [redacted] arief per dier voor elke dag of gedeelte daarvan dat de verwijdering uitblijft, onverminderd het recht van Staatsbosbeheer om nakoming en/of schadevergoeding te vorderen. Artikel 6:92 Burgerlijk Wetboek is tussen partijen niet van toepassing.

Artikel 9. Vee van derden

Staatsbosbeheer behoudt zich het recht voor op de locatie ook vee van derden ter inscharing te accepteren.

Artikel 10. Aansprakelijkheid en verzekering

1. Uitschaarder voldoet Staatsbosbeheer de eventuele kosten te vergoeden die door Staatsbosbeheer worden gemaakt ten behoeve van de bestrijding en het tegengaan van ziekten bij het ingeschaarde vee.
2. Staatsbosbeheer is niet aansprakelijk jegens uitschaarder wegens schade hoe ook genaamd door uitbraak, diefstal, ondervoeding, verdrinking of ziekten van het vee van uitschaarder dan wel andere oorzaken, tenzij Staatsbosbeheer opzet of grove schuld kan worden verweten.
3. Uitschaarder vrijwaart Staatsbosbeheer tegen alle aanspraken van derden op vergoeding wegens schade aan personen of zaken, voor zover die schade voortvloeit uit of verband houdt met de inscharing, tenzij Staatsbosbeheer opzet of grove schuld kan worden verweten.
4. Uitschaarder is gedurende de looptijd van deze overeenkomst adequaat verzekerd voor risicoaansprakelijkheid voor zijn dieren.

5. Uitschaarder geeft Staatsbosbeheer op zijn verzoek inzage in de door hem gesloten verzekering voor risicoaansprakelijkheid voor zijn dieren.

Artikel 11. Herstel nalatigheid/ongedaan making handeling

1. Als uitschaarder een verplichting uit deze overeenkomst niet nakomt of in strijd handelt met enige bepaling van deze overeenkomst of een door de grondkamer dan wel de rechter gegeven beslissing, is Staatsbosbeheer bevoegd zonder dat daartoe ingebrekestelling of een rechterlijke machtiging nodig is, die verplichtingen die niet nagekomen zijn zelf te (laten) doen of het ongeoorloofd handelen zoveel mogelijk ongedaan te maken.
2. Staatsbosbeheer is in niet gehouden tot betaling van schadevergoeding voor schade die uitschaarder lijdt als Staatsbosbeheer uitvoering geeft aan lid 1 van dit artikel.
3. Dit laat onverlet het recht van Staatsbosbeheer tot het vorderen van nakoming en/of ontbinding van de overeenkomst, al dan niet met aanvullende of vervangende schadevergoeding.

Artikel 12. Slotbepalingen

1. Op deze overeenkomst is Nederlands recht van toepassing.
2. Geschillen over deze overeenkomst worden voorgelegd aan de rechtbank die bevoegd is kennis te nemen van geschillen in de plaats waar de locatie is gelegen.

Aldus overeengekomen en opgemaakt in tweevoud te:

Deventer

(plaats)

24-6-2019

(datum)

10 lid 2 e

(handtekening Staatsbosbeheer)

Wijchen

(plaats)

15-5-2019

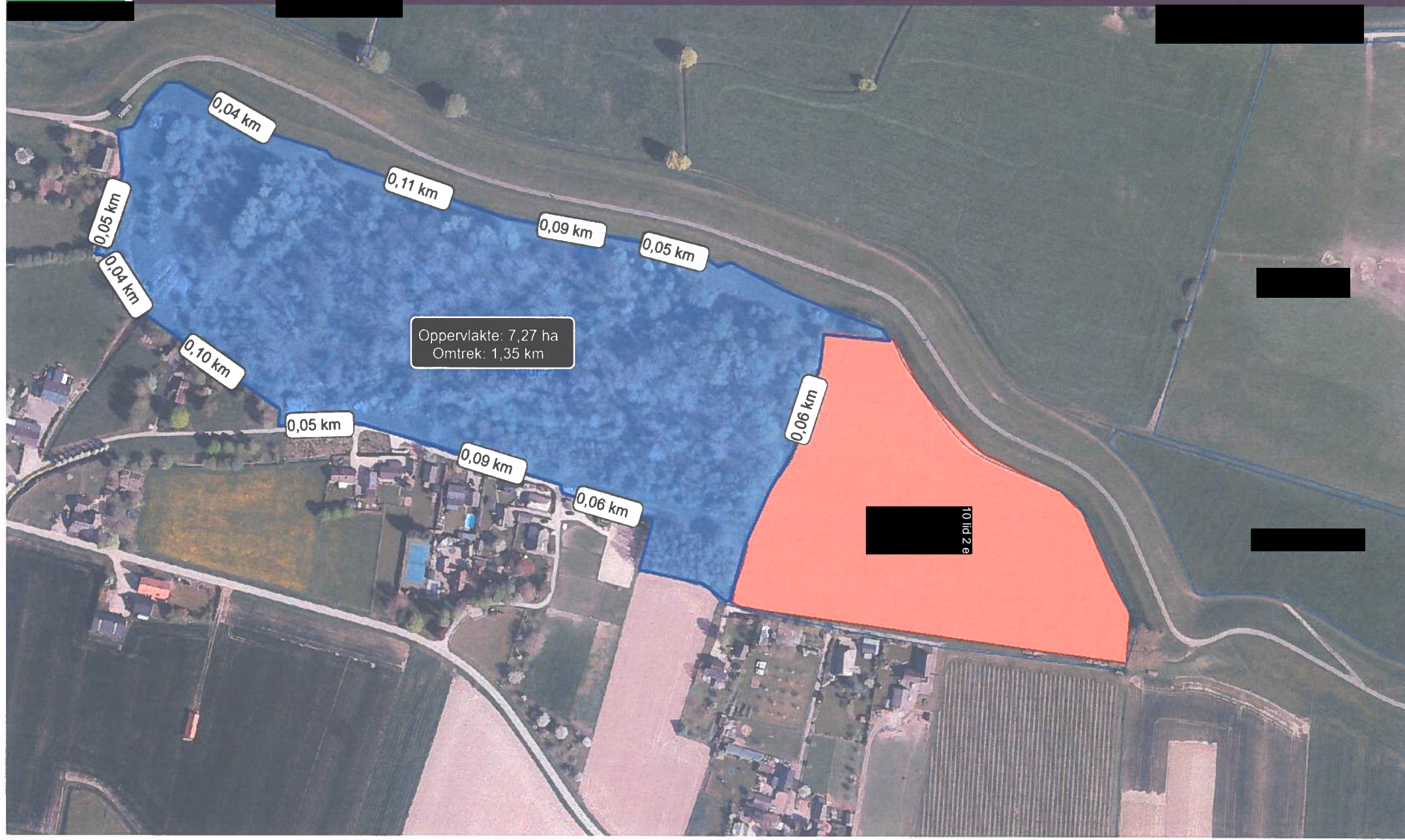
(datum)

10 lid 2 e

(handtekening uitschaarder)

Bijlage(n):

- Kadastrale kaart

Dienstverleningsovereenkomst ARVODI-2011

De ondergetekenden:

1. Staatsbosbeheer, publiekrechtelijk rechtspersoon op grond van de wet van 11 september 1997, Stb. 1997, 514, (Wet verzelfstandiging Staatsbosbeheer), ten dezen vertegenwoordigd door ir. S. Thijsen, directeur Staatsbosbeheer, kantoorhoudende te 3972 NG Driebergen, Princenhof Park 1, hierna te noemen: Opdrachtgever,

en

2. Stichting FREE Nature, (statutair) gevestigd te Arnhem, te dezen vertegenwoordigd door **10 lid 2 e** directeur, kantoorhoudend te 6642 AB Beuningen, Augustuslaan 36, hierna te noemen: Opdrachtnemer,

OVERWEGENDE dat:

- Opdrachtgever behoefte heeft aan een partij die het beheer van een kudde grote grazers ten behoeve van de Gelderse Poort en andere terreinen in het Rivierengebied verzorgt ;
- Opdrachtgever aan Stichting FREE Nature heeft verzocht hiervoor een offerte uit te brengen;
- Stichting FREE Nature op 29 november 2013 een offerte heeft uitgebracht;
- Opdrachtgever deze offerte heeft aanvaard;
- Stichting FREE Nature zich in voldoende mate op de hoogte heeft gesteld van wat Opdrachtgever met de opdracht wil bereiken;
- partijen de daaruit voortvloeiende rechtsverhouding schriftelijk wensen vast te leggen in een overeenkomst;

komen overeen:

In deze Overeenkomst wordt een aantal begrippen met een beginhoofdletter gebruikt. Aan deze begrippen komt de betekenis toe die hieraan wordt gegeven in artikel 1 van de Algemene Rijksvoorwaarden voor het verstrekken van opdrachten tot het verrichten van Diensten 2011 (ARVODI-2011).

1. Voorwerp van de Overeenkomst

- 1.1 Opdrachtgever verleent aan Opdrachtnemer opdracht tot het verrichten van Diensten overeenkomstig de op basis van de offerteaanvraag van Opdrachtgever d.d. 18 november 2013 , kenmerk Sbo2013-3011-ldu (bijlage 3) door Opdrachtnemer uitgebrachte offerte d.d. 29 november 2013 (bijlage 4), welke opdracht Opdrachtnemer bij dezen aanvaardt, een en ander voor zover daarvan niet in deze Overeenkomst wordt afgeweken.
- 1.2 De navolgende documenten maken deel uit van deze Overeenkomst. Voor zover deze documenten met elkaar in tegenspraak zijn, prevaleert het eerder genoemde document boven het later genoemde:
 1. deze Overeenkomst;
 2. de ARVODI-2011;
 3. de offerteaanvraag, incl. de bijlagen Programma van eisen en Hoogwaterprotocol 2013;
 4. de offerte die aan de opdracht ten grondslag ligt;
- 1.3 In aanvulling op of in afwijking van het bepaalde in artikel 1.1 van deze Overeenkomst worden de volgende Diensten verricht: het verzorgen van het vegetatiebeheer door middel van begrazing in de terreinen die onder de werkingssfeer van deze overeenkomst vallen.

2. Totstandkoming, tijdsplanning of duur van de Overeenkomst

- 2.1 Deze Overeenkomst komt tot stand door ondertekening van het contract door beide partijen.
- 2.2 De overeengekomen Diensten worden verricht in de periode van 1 januari 2014 tot 31 december 2016 met een optie om deze te verlengen met 3 jaren, met dien verstande dat elk der partijen gerechtigd is de overeenkomst tussentijds op te zeggen bij aan de wederpartij gerichte aangetekende brief, mits met inachtneming van een opzeggingstermijn van ten minste een jaar en wel zodanig dat deze Overeenkomst altijd zal eindigen per 31 december van enig jaar.

Indien een der partijen tekort schiet in de nakoming van de voor hem uit deze overeenkomst voortspruitende verplichtingen is de wederpartij bevoegd, nadat hij de wederpartij schriftelijk in gebreke heeft gesteld en de wederpartij gedurende de bij die ingebrekestelling gestelde termijn in verzuim blijft ter zake van de nakoming van diens verplichtingen, de Overeenkomst door middel van een schriftelijke verklaring buitengerechtelijk te ontbinden onverminderd de gehoudenheid van de wederpartij tot vergoeding van de geleden schade.

3. Prijs en overige financiële bepalingen

- 3.1 Opdrachtnemer verricht de Diensten tegen een vaste totaalprijs. Deze vaste totaalprijs bedraagt 10 lid 2 b-- (excl. BTW en inclusief reis-, verblijf- en eventuele overige kosten).

Extra cq. minder inzet dieren vanwege voedselaanbod tot 10 % per jaar per object geeft geen aanleiding tot verrekening. Eventueel benodigde extra resp. minder inzet dieren boven 10 % zal worden verrekend à 10 lid 2 b per dier.

Bij gebiedsuitbreiding c.q. verkleining zal extra resp. minder inzet dieren door Opdrachtgever worden aangegeven. Wijziging in bezetting dieren vanwege areaalwijziging zal worden verrekend à 10 lid 2 b per dier met ingang van de eerste volle maand volgend op de wijziging.

Overige verrekenprijzen:

- inzet beheerder 10 lid 2 b
- inzet directie 10 lid 2 b
- inzet toezichthouder, onderhoudswerk à 10 lid 2 b-- per manuur
- uit- resp. terugplaatsen grazers Erlecom is opgenomen in de vaste totaalprijs

Fakturering zal plaatsvinden aan het begin van elk halfjaar.

Na de datum van gunning/aanbesteding optredende wijzigingen in:

- de loonkosten van alle ten behoeve van de uitvoering van de dienst tewerkgestelden,
- de prijzen van de te leveren bouwstoffen en materialen,
- de prijzen van de voor de uitvoering benodigde brandstoffen,
- de prijzen van de ten behoeve van de uitvoering van de dienst te maken transportkosten zullen niet worden verrekend

- 3.2

10 lid 2 b

- 3.3 De prijs heeft betrekking op alle door Opdrachtnemer in het kader van deze Overeenkomst te verrichten Diensten en eventueel daartoe benodigde materialen.
- 3.4 De tarieven kunnen na 31 december 2014 één maal per jaar worden bijgesteld met een percentage conform de Consumenten Prijs Index (CPI) zoals bepaald door het CPB.
- 3.5 Betaling vindt plaats na acceptatie door de Opdrachtgever van de resultaten van de Diensten.

- 3.6 Opdrachtnemer zendt elk half jaar een factuur aan digitale.facturen@staatsbosbeheer.nl.

De factuur dient in elk geval de volgende gegevens te bevatten:

10 lid 2e

4. Contactpersonen / Projectleiders

- 4.1 Contactpersoon voor Opdrachtgever is dhr. **10 lid 2e**
 Contactpersoon voor Opdrachtnemer is dhr. **10 lid 2e**
- 4.2 In afwijking van het bepaalde in artikel 8.2 van de ARVODI-2011 binden de genoemde contactpersonen partijen niet.

5. Tijden en plaats Diensten

- 5.1 De Diensten worden verricht in de gebieden zoals nader gespecificeerd in de offerteaanvraag.

6. Van toepassing zijnde Voorwaarden

- 6.1 Op deze Overeenkomst zijn uitsluitend van toepassing de "Algemene Rijksvoorwaarden voor het verstrekken van opdrachten tot het verrichten van Diensten 2011 (ARVODI-2011)" (bijlage 2) voor zover daarvan in deze Overeenkomst niet wordt afgeweken. De toepasselijkheid van (eventuele) algemene en bijzondere voorwaarden van Opdrachtnemer is uitgesloten.
- 6.2 Bij schending van de geheimhoudingsverplichtingen die ingevolge artikel 11 van de ARVODI-2011 op hem en zijn Personeel rusten, is Opdrachtnemer aan Opdrachtgever een boete verschuldigd van **10 lid 2b**-- per gebeurtenis.
- 6.3 Artikel 16 van de ARVODI-2011 is niet van toepassing.
- 6.4 *1. De in artikel 19.3 van de ARVODI-2011 bedoelde aansprakelijkheid is, per gebeurtenis, beperkt tot een bedrag van:*
10 lid 2 b
2. De beperking van de aansprakelijkheid als hiervoor bedoeld komt te vervallen:
a. ingeval van aanspraken van derden op schadevergoeding ten gevolge van dood of letsel;
b. indien sprake is van opzet of grove schuld aan de zijde van Opdrachtnemer of diens Personeel;
- 6.5 In aanvulling van het bepaalde in artikel 25, eerste lid, van de ARVODI-2011 luidt de eerste zin van dit artikellid als volgt: "Opdrachtnemer zal zich adequaat verzekeren en verzekerd houden voor de navolgende risico's: aansprakelijkheid vanwege de inzet van personeel of derden, vanwege de aanwezigheid van grazers en overige zaken die in de lijn liggen van uitvoering van deze overeenkomst".

7. Integriteitsverklaring

Opdrachtnemer verklaart dat hij ter verkrijging van de opdracht Personeel van Opdrachtgever generlei voordeel heeft geboden, gegeven, doen aanbieden of doen geven. Hij zal dat ook niet alsnog doen teneinde personen in dienst van Opdrachtgever te bewegen enige handeling te verrichten of na te laten.

8. Aansprakelijkheid

Opdrachtgever is niet aansprakelijk jegens de aannemer wegens schade hoe ook genaamd door uitbraak, diefstal, ondervoeding, verdrinking of ziekten van de kudde, dan wel andere

oorzaken, tenzij Opdrachtgever of door haar ingeschakelde derden opzet of schuld kan worden verweten.

De Opdrachtnemer vrijwaart Staatsbosbeheer tegen alle aanspraken van derden op vergoeding wegens schade, hoe ook genaamd, of onheil aan personen overkomen, voor zover die schade of dat onheil voortvloeit uit of verband houdt met de kudde grote grazers, tenzij opdrachtgever of door haar ingeschakelde derden opzet of grove schuld kan worden verweten.

Opdrachtgever vrijwaart de Opdrachtnemer tegen alle aanspraken van derden die buiten de reikwijdte van de kuddebeheerder liggen omdat het zaken betreft die uit het verleden komen (b.v. oud bos), buiten het werkveld van de Opdrachtnemer liggen (b.v. bosopslag of zaken m.b.t. openbare wegen en openbare orde) of het gevolg zijn van het overeengekomen beheer (b.v. het verminderen of verdwijnen van bepaalde soorten).

9. Geschillen

Bij enige onduidelijkheid of conflict met betrekking tot de uitleg van de inhoud van deze overeenkomst, zullen partijen in nader overleg treden om te komen tot de oplossing die in het verlengde ligt van de intentie en de overwegingen die de basis zijn van het aangaan van deze overeenkomst.

Wanneer een geschil niet aldus tot een minnelijke oplossing kan worden gebracht, zal dit ter beslechting worden voorgelegd aan de bevoegde rechter.

10. Slotbepaling

10.1 Afwijkingen van deze Overeenkomst zijn slechts bindend voor zover zij uitdrukkelijk tussen partijen schriftelijk zijn overeengekomen.

10.2 Door ondertekening van deze Overeenkomst vervallen alle eventueel eerder door partijen gemaakte mondelinge en schriftelijke afspraken omtrent de hierbij overeengekomen Diensten.

Aldus overeengekomen en in tweevoud ondertekend,

Ooij, 19 februari 2014

Staatsbosbeheer,

10 lid 2 e

divisiedirecteur, namens
ir. S. Thijsen BNT, directeur

Ooij, 19 februari 2014

10 lid 2 e

Bijlage(n):

- ARVODI-2011
- Offerte aanvraag
- Programma van eisen
- Hoogwaterprotocol_2013
- Offerte

Algemene Rijksvoorwaarden voor het verstrekken van opdrachten tot het verrichten van diensten (ARVODI-2011), zoals vastgesteld bij besluit van de Minister-president, Minister van Algemene Zaken, van 7 juni 2011, nr. 3104145 (Stcrt Nr. 10874, 22 juni 2011)

(Datum: 7 juni 2011)

Reeds openbaar

FREE Nature

10 lid 2 e

Augustuslaan 36
6542 AB Beuningen

Datum 18 november 2013

Onderwerp offerte begrazing

Behandeld door **10 lid 2 e**

Ons kenmerk Sbo2013-3011-ldu

 kenmerk -

Bijlagen 4

Geachte **10 lid 2 e**

Per 31 december 2013 loopt de huidige overeenkomst betreffende het begrazingsbeheer in de Gelderse Poort tussen FREE Nature en Staatsbosbeheer af. Staatsbosbeheer wil per 1 januari 2014 een nieuwe overeenkomst afsluiten waarin het begrazingsbeheer in de Gelderse Poort en enkele objecten elders in het Rivierengebied wordt geregeld. Ik verzoek u een offerte hiervoor bij mij in te dienen.

Ten behoeve hiervan vindt u hierbij een programma van eisen, een concept van de af te sluiten dienstverleningsovereenkomst (hierin zijn enkele kleine tekstuele wijzigingen aangebracht t.o.v. het eerder per mail toegezonden concept), het toe te passen hoogwaterprotocol en de algemene voorwaarden ARVODI 2011.

In de offerte dient te worden opgenomen:

- een vaste totaalprijs voor het gehele werk;
- een verrekenbedrag per dier voor extra cq. minder inzet dieren vanwege voedselaanbod;
- een verrekenbedrag per dier in geval van gebiedsuitbreiding cq. Gebiedsverkleining;
- de aangegeven 'overige verrekenprijzen';
- een verrekenbedrag voor uit- cq. terugplaatsen dieren in het terreindeel Erlecom.

Termijn van indienen: vòòr 1 december 2013.

Eventuele vragen kunt u stellen vòòr deze datum per email aan **10 lid 2 e**@staatsbosbeheer.nl.

Met vriendelijke groet,

De directeur Staatsbosbeheer,

10 lid 2 e

Regiodirecteur Oost

19 NOV 2013

10 lid 2 e

STAATSBOSBEHEER - DE GELDERSE POORT

PROGRAMMA VAN EISEN

voor het verzorgen van het vegetatiebeheer door middel van begrazing in de terreinen van Staatsbosbeheer in de Gelderse Poort (1053 ha) en elders in het Rivierengebied (Loevestein 83 ha en Beuningen 105 ha) naar de stand van najaar 2013.

Zo mogelijk wordt de op te stellen overeenkomst uitgebreid met andere gebieden in de Gelderse Poort die zowel binnen- als buitendijs kunnen liggen. Voor deze gebieden geldt extra aandacht voor de situatie ten tijde van hoogwater.

Mocht op enig moment het te gebruiken terrein worden vergroot dan zullen de nieuwe gebieden en evt. aanvullende werkzaamheden worden beschreven en aan de op te stellen overeenkomst worden gehecht en daarvan onlosmakelijk deel gaan uitmaken.

Het streven is gericht op zo groot mogelijke aaneengesloten gebieden met overeenkomstig beheer. Indien mogelijk worden gronden van aanliggende eigenaren met eenzelfde beheer zonder tussenrasters beheerd. Zoveel mogelijk wordt op aangrenzende eigendommen van Staatsbosbeheer aangesloten vanwege efficiëntie, minder vee van burens en uitstraling van het project. Aangrenzende eigendommen van andere grondeigenaren, die hun gebieden door opdrachtnemer laten beheren, worden in één begrazingseenheid opgenomen met de eigendommen van Staatsbosbeheer.

Van afzonderlijk te beheren eenheden < 25 ha wordt jaarlijks in overleg bekeken of deze in de begrazing worden meegenomen of dat Staatsbosbeheer deze zelf beheert.

Doelstelling

Voor de gebieden geldt het SNL beheertype 'Grootschalige, dynamische natuur, Rivier- en moeraslandschap'. Algemeen kenmerk van dit beheertype is een integrale en dynamische ontwikkeling op landschapsniveau met een relatief groot accent op natuurlijke processen (rivier- en begrazingsdynamiek) en een beperkt menselijk ingrijpen.

Om uiteenlopende redenen zijn de natuurlijke processen echter begrensd, w.o. taakstellende landschaps- en biodiversiteitsdoelen, (nog) beperkte mogelijkheden systeemherstel (w.o. koppeling binnendijs/hogere zandgronden), Wet Beheer Rivierwerken (WBR-) randvoorwaarden, veterinaire wet- en regelgeving, etc).

Ambitie is echter naar een zo volledig mogelijke systeemherstel en bijbehorend spoor A strategie (Nagenoeg & begeleid natuurlijke eenheden). T.a.v. de begrazing in spoor A wordt uiteindelijk door Staatsbosbeheer een breed scala aan soorten grazers (rund, paard, edelhert en ree op termijn wellicht ook eland en wisent, wild zwijn) nagestreefd met een zo ongestoord mogelijk sociaal (kudde)gedrag, populatieontwikkeling en natuurlijke selectie.

In de regionale uitwerking van beheertype 01.03 in de Gelderse Poort en elders in het Rivierengebied voor de komende jaren staan veiligheidsdoelen (WBR) en biodiversiteitsdoelen centraal, daarbinnen wordt een zo natuurlijk mogelijke begrazing nagestreefd. Opdrachtgever kan zo mogelijk extra beheersmaatregelen uit (laten) voeren wanneer dit vanuit de veiligheidsdoelen (WBR) noodzakelijk wordt geacht.

Ecologische en kwaliteitseisen in te zetten runderen en paarden

In de terreinen vindt zoveel mogelijk jaarrondbegrazing plaats. Opdrachtnemer zet bij aanvang van opdracht een kudde in van de gevraagde omvang en samenstelling voor begrazing van het gebied in evenwicht met het beschikbare voedsel gedurende het schrale seizoen (winter/vroege voorjaar). Opdrachtgever geeft hieronder per begrazingsgebied aan wat op grond van ervaring een passende begrazingsdruk is.

Begrazingsgebied	aantal	Rund	Paard	verhouding
Millingerwaard	95	50	45	± 50/50%
Klompewaard (Rode Geus)	30	20	10	± 60/40%
Erlecom	50	30	20	± 60/40%
Groenlanden complex	60	30	30	± 50/50%
Loowaard	35	20	15	± 55/45%
Loevestein(Rode Geus)	60	30	30	50/50
Beuningen (Rode Geus)	40	26	14	70/30

- De in de tabel aangegeven streefwaarden zijn nadrukkelijk besproken en hierop vindt zoveel als mogelijk sturing plaats. Echter om de situatie uitvoerbaar te houden zijn onderstaande afwijkingen acceptabel bevonden. Jaarlijks is dit onderdeel van de evaluatie.

- Van de kuddes is circa 50% (met een marge van +/- 20 % per object) van de dieren van het mannelijk geslacht (stier/hengst), alleen in overleg kan hiervan afgeweken worden.

- De in de tabel aangegeven verhouding tussen de soorten grazers is een richtlijn en indicatief. Afwijkingen tot 10 % per object zijn toegestaan

- De in de tabel aangegeven (totale) aantallen per object zijn een optimum, hierin mag een afwijking zitten van maximaal 5%

- Opdrachtnemer zorgt ervoor dat, gedurende het jaar (zo mogelijk tussen 1 september en 31 december, om bijvoeren in de winter te voorkomen) en in overleg met opdrachtgever, het eventuele surplus aan dieren wordt weggevangen, zodat in maart van het volgende jaar de basispopulatie aanwezig is.

- De in te zetten dieren zijn van rassen die aantoonbaar in staat zijn gebleken jaarrond in natuurgebieden te kunnen overleven. Evaluatie van de proef in de Klompewaard kan leiden tot het omvormen van de kudde Galloways naar Rode Geuzen ook in andere begrazingsgebieden in het rivierengebied

- De in te zetten dieren worden in samenhangende sociale groepen geïntroduceerd dan wel worden deze ontwikkeld bij een nieuwe situatie.

- De in te zetten kuddes beschikken aantoonbaar over een voldoende brede genetische basis om inteelt te vermijden

- Preventieve medicatie (zoals ontwormingsmiddelen) wordt niet toegepast. Toepassing van medicatie gebeurt uitsluitend wanneer een dier ziek is en wordt in dat geval gemeld aan de terreinbeheerder
- De ethische richtlijnen van Staatsbosbeheer (1999) worden door de uitvoerder nageleefd, incl. wettelijke verplichtingen dierenwelzijn.
- In de gebieden die onder deze overeenkomst vallen wordt de begrazingsdruk in onderling overleg bepaald op de volgende wijze:
eind maart wordt in het veld de schouw door middel van een terreinbezoek uitgevoerd. De opdrachtgever bezoekt samen met de opdrachtnemer de verschillende begrazingsobjecten. Aan de hand hiervan wordt in overleg met de opdrachtnemer "vegetatie in relatie dierconditie" de basispopulatie in april vastgesteld. Opdrachtgever heeft het eindoordeel bij deze vaststelling van de basispopulatie
- Vervilting en ruigte in kleinschalige mozaïekpatronen is toegestaan. De hogere delen (oeverwallen) komen voor meer dan 80% kort de winter uit.
- Extra cq. minder inzet dieren vanwege het voedselaanbod tot 10 % per jaar per begrazingseenheid geeft geen aanleiding tot verrekening. Eventueel benodigde extra resp. minder inzet dieren zal worden verrekend tegen een nader te bepalen bedrag per dier.
- Er wordt bijgevoerd wanneer in de winter niet genoeg voedsel aanwezig blijkt te zijn voor de basispopulatie, bijvoeren vindt uitsluitend plaats in overleg met de opdrachtgever. Deze kosten komen voor rekening van opdrachtgever.
- Bij onvoorziene uitval groter dan 5 % per deelobject wordt door opdrachtnemer bijgeplaatst, zeker als het gaat om volwassen dieren, tenzij in overleg met opdrachtgever anders wordt afgesproken.
- In de Erlecomse waard vindt nu nog verlengde seizoensbegrazing plaats. Dit is noodzakelijk vanwege het nu nog ontbreken van een hoogwatervluchtplaats. Totdat de aansluiting met de Millingerwaard of Bisonbaai gerealiseerd is betekent dit dat er jaarlijks dieren ingebracht worden maar ook uitgeplaatst. Deze aantallen dieren worden dan tijdelijk toegevoegd aan andere begrazingsobjecten of elders geplaatst op aangeven van de opdrachtgever. Tot op het moment dat Erlecom beschikt over een hoogwatervluchtplaats dient hier het vee te worden uit- en teruggeplaatst tegen een nader overeen te komen verrekenprijs.
- De Sterrenschans (ong. 17 ha) kan gebruikt worden als (overslag-)terrein voor uit te plaatsen dieren uit het gehele rivierengebied. Doelstelling voor het terrein hierbij is: 'kort de winter uit, niet bijvoeren'. Opdrachtnemer is verantwoordelijk voor voldoende drinkwater voor de dieren en voor eventuele extra beheersmaatregelen (ook ten aanzien van recreatie) die noodzakelijk zijn als gevolg van de aanwezigheid van de bijgeplaatste dieren.
Het gebruik wordt jaarlijks geëvalueerd en op grond van de uitkomst van de evaluatie zo nodig aangepast.

Verplichtingen en eisen opdrachtnemer:

- Opdrachtnemer neemt verantwoordelijkheid voor alle wettelijke verplichtingen die verbonden zijn aan de dieren, waar onder de Identificatie en Registratie plicht (oormerken, chippen), zorgplicht en afvoer van dode dieren
- Opdrachtnemer heeft aantoonbare ervaring met natuurlijke begrazing, te staven met referenties van twee verschillende opdrachtgevers

- Opdrachtnemer kan mensen inzetten met aantoonbare praktijkervaring op het gebied van natuurlijke begrazing (jaarrond met sociale kuddes)
- Opdrachtnemer zorgt bij aanvang van het werk voor een noodplan met o.a. toegangswegen en relevante telefoonnummers (dierenarts, hulpdiensten) in geval van calamiteiten. Een voorbeeld van een noodplan wordt bij de offerte overlegd.
- Opdrachtnemer beschikt aantoonbaar over richtlijnen voor een kuddebeheer gericht op gezonde, zelfredzame en naar publiek rustige kuddes
- De kuddebeheerder onderhoudt de rasters, (schoonmaken)roosters en hekken en levert ze aan het eind van het jaar in goede staat op, zodanig dat in het jaar erop probleemloos weer grazers kunnen lopen.
- Het verwijderen van mest op 2 locaties tussen de roosters op de Ooijse Bandijk en 1 locatie op de Millingerdam beide openbare wegen is een taak van de kuddebeheerder.
- In verband met de onderlinge communicatie vindt regelmatig werkoverleg plaats. Ook worden bij sterke wisselingen in aantal of samenstelling de aantallen grazers per terrein doorgegeven. Er is jaarlijks een bespreking met betrekking tot de jaardoelen en de behaalde resultaten
- Naast de jaarlijkse inspectieronde voor de begrazingsdruk in maart door opdrachtgever in bijzijn van opdrachtnemer zal eens per jaar, in de maand april, een evaluatie plaatsvinden van de uitvoering van deze overeenkomst. Ontwikkeling van de terreinen, van flora en fauna, van de kuddes, van de voorlichting, van de onderlinge samenwerking en van eventuele uitbreiding van de terreinen komen dan aan de orde. Opdrachtgever initieert deze bijeenkomsten. Hierbij komen ook de strategisch zaken aan de orde
- In verband met de onderlinge communicatie vindt maandelijks werkoverleg plaats (of anders indien zo overeengekomen), waarbij o.a. voorgenomen werkzaamheden in het terrein van zowel opdrachtgever als opdrachtnemer aan de orde komen. Ook worden maandelijks de aantallen grazers per begrazingseenheid doorgegeven.

Eisen en voorwaarden ten aanzien van voorlichting door opdrachtnemer:

- De in te zetten dieren komen uit voor publiek opengestelde gebieden. Ze zijn gewend met mensen samen te leven en ze vertonen geen publieksonvriendelijk of opdringerig gedrag.
- De kuddebeheerder heeft een permanent beschikbaar telefoonnummer om vragen, opmerkingen en meldingen van het publiek over de grazers op te vangen. Dit fungeert tevens als noodnummer dat altijd bereikbaar is in geval van calamiteiten Dit telefoonnummer wordt geplaatst op de Staatsbosbeheerborden conform huisstijl Staatsbosbeheer.
- Opdrachtnemer garandeert dat er in geval van calamiteiten altijd binnen een half uur een ervaren medewerker ter plaatse is.
- Opdrachtnemer draagt in de communicatie met omwonenden en pers dezelfde boodschap uit als de terreinbeheerder
- Opdrachtnemer heeft een eigen aansprakelijkheidsverzekering voor schade aan derden door dieren.
- Alle zaken die op enigerlei wijze commotie kunnen veroorzaken (denk aan dode dieren, afschot vanwege risico, grazers in een benarde situatie enz) wordt direct aan Staatsbosbeheer gemeld
- Bebording wordt gedurende de overeenkomst door opdrachtgever onderhouden. Opdrachtnemer heeft hierbij een signalerende functie.
- Opdrachtgever is verantwoordelijk voor handhaving van de 'groene wetten'. (door zgn. groene BOA's).

- Opdrachtnemer heeft de verplichting om dieren die verkeerd reageren op het publiek direct te verwijderen. Alle zaken die op enigerlei wijze commotie kunnen veroorzaken (denk aan dode dieren, afschot vanwege risico, grazers in een benarde situatie enz) worden direct aan SBB gemeld.
- Opdrachtnemer is 20 uur per jaar beschikbaar om voorlichting te geven, dit op aangeven van opdrachtgever. Het kan gaan om het geven van excursies, hoogwatervoorlichting, wijziging kudde of soorten maar ook calamiteiten.
- Opdrachtnemer stelt jaarlijks 1 plaats beschikbaar bij de interne begrazingscursus Free voor personeel van Staatsbosbeheer
- Het hoogwaterprotocol van Staatsbosbeheer is sturend bij opkomend water. Opdrachtgever stelt daarvoor middelen beschikbaar die de opdrachtnemer plaatst. Tevens zorgt opdrachtnemer voor het isoleren of verplaatsen van de dieren.

Overige maatregelen voor beheer en inrichting

Begrazing is het belangrijkste beheersinstrument. Om redenen van met name WBR of biodiversiteit kunnen door opdrachtgever op lokale schaal (tijdelijk) aanvullende maatregelen genomen worden als maaien, kappen, uitrasteren etc.

Ten aanzien van de jacht behoudt opdrachtgever zich het recht voor deze te verhuren, binnen haar jachtverhuurbeleid en het wettelijk kader. Bij de eventuele invulling hiervan zullen de natuurbelangen als uitgangspunt dienen.

De gebieden zijn grotendeels opengesteld voor publiek, ook buiten wegen en paden.

Taakverdeling

Opdrachtgever is eigenaar van de gronden en neemt de daarbij horende lasten voor haar rekening. Zij zorgt bij de start voor een complete, deugdelijke inrichting van de terrein: rasters, roosters, veepoorten, (klap-)hekken, bebording e.d.

Het onderhoud van wegen en paden is voor rekening van opdrachtgever.

Opdrachtgever verleent in voorkomende gevallen assistentie bij het opruimen van bomen die door het raster zijn gevallen.

Opdrachtnemer is ivm haar aansprakelijkheid verplicht de bebording met waarschuwingen en heldere pictogrammen in orde te hebben. Zij kan de bebording aanpassen/aanvullen indien noodzakelijk.

Opdrachtnemer kan gebruik maken van de trekker van opdrachtgever ten behoeve van het afvoeren van dode dieren of andere noodzakelijke zaken in de objectdelen Groenlanden, Bisonbaai, Oude Waal en Stadswaard.

Onderzoek en monitoring

Partijen verlenen medewerking aan wetenschappelijk onderzoek op de betreffende terreinen dat tot doel heeft inzicht te verschaffen in de ecologie van riviersystemen en in de relatie tussen het gevoerde beheer en een veilige waterafvoer. Een uitzondering vormen in principe onderzoeken waarbij delen van het terrein uitgerasterd worden. Eventuele medewerking hieraan wordt in overleg met opdrachtnemer beoordeeld.

Partijen helpen mee met het uitdragen van onderzoeksresultaten, ondermeer in de eigen tijdschriften/publicaties.

Evaluatie

Naast de jaarlijkse inspectieronde voor de begrazingsdruk in maart zal eens per jaar, in de maand april, een evaluatie plaatsvinden van de uitvoering van deze overeenkomst. Ontwikkeling van de terreinen, van flora en fauna, van de kuddes, van de voorlichting, van de onderlinge samenwerking en van eventuele uitbreiding van de terreinen komen dan aan de orde. Opdrachtgever initieert deze bijeenkomsten. Hierbij komen ook de strategische zaken aan de orde.

Bijlage 1: Hoogwaterprotocol 2013

Bijlage 2: ARVODI-2011

ALGEMENE VOORWAARDEN

1. Indien naar het oordeel van de directie weers- en/of terreinomstandigheden de uitvoering naar de eis van goed werk onmogelijk maken en/of de veiligheid van de werknemer van de opdrachtnemer in het geding is, is zij bevoegd het werk of een gedeelte van het werk tijdelijk stil te leggen zonder dat de opdrachtnemer aanspraak kan maken op verrekening, bijbetaling of schadevergoeding.

2. De opdrachtnemer is verplicht te voldoen aan de veiligheidsvoorschriften inzake uitvoering van werken, welke zijn vastgelegd in het Landbouwveiligheidsbesluit. Deze omvatten: het gebruik van veilige machines (eisen Arbeidsinspectie) en het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen (art. 71 van het Landbouwveiligheidsbesluit) en de door Staatsbosbeheer verstrekte veiligheidsvoorschriften ('gebruik persoonlijke beschermingsmiddelen').

3. Opdrachtnemer is voorts niet bevoegd gebruik te maken van ter beschikking gestelde ("uitgeleende") arbeidskrachten dan na van Staatsbosbeheer verkregen schriftelijke toestemming.

4. In geval van problemen met derden, voortspruitende uit of verbandhoudende met deze overeenkomst, is de opdrachtnemer verplicht dit zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk binnen 24 uur (schriftelijk) aan de opdrachtgever te melden.

5 a. De opdrachtnemer maakt geen wekrapporten op. De opdrachtgever maakt wekrapporten in viervoud op, waarin de stand van het werken andere vermeldenswaardige bijzonderheden worden opgenomen.

b. Indien de opdrachtnemer zich met de inhoud van het wekrapport kan verenigen, tekent hij dit voor akkoord. De opdrachtnemer tekent eveneens indien hij zich niet met de inhoud van het wekrapport kan verenigen, doch dan onder de toevoeging van een aantekening waaruit blijkt tegen welke gedeeltes en om welke redenen hij bezwaren heeft.

6a. Er kan in termijnen worden betaald. Tijdens het werk zal een betalingstermijn worden vastgesteld. De aan de opdrachtnemer te betalen termijn wordt bepaald aan de hand van

de reeds uitgevoerde werkzaamheden eventueel verminderd met de reeds betaalde termijnen.

b. De betaling van de verstreken termijn zal plaatsvinden na ontvangst van de declaratie of rekening in tweevoud, die is opgesteld op basis van het werkrapport.

c. Na de oplevering van het gehele werk wordt de eindafrekening opgesteld op basis van het werkrapport.

d. Uitgevoerde werkzaamheden, waarvoor het technisch niet mogelijk is direct na oplevering de eindafrekening op te stellen, vormen een uitzondering van hetgeen onder punt c. is gesteld. De opdrachtnemer zal over de werkzaamheden van deze aard, bij het afsluiten van deze overeenkomst, vooraf worden ingelicht.

Hoogwater protocol

Hoogwaterprotocol wordt ingezet om dieren in natuurgebieden te beschermen tijdens een hoogwaterperiode. Voor zoogdieren is een rustige en droge vluchtplaats van belang. Bezoekers kunnen (onbedoeld) door hun nieuwsgierigheid dieren zodanig verontrusten dat ze te water gaan. In het uiterste geval zelfs verdrinken. De volgende dieren naast de ingezette grazers (runderen en paarden) zijn gebaat bij het afsluiten van de gebieden tijdens hoogwater.

Ree, Das, Vos, Haas, Konijn, Wezel, Hermelijn, Bever, Muis, etc

Het is van groot belang de terreinen die tijdens hoogwater een soort schiereilanden worden af te sluiten voor bezoekers. Uitleg van deze maatregel is van belang om zo bij de bezoekers draagvlak te krijgen en te houden.

Locaties

In eerste instantie zullen een aantal hoogwaterterreinen worden afgesloten. Het gaat hierbij om de **Millingerwaard, Bisonbaai en Stadswaard/Oude waal**. Als we meer ervaring hebben met het afsluiten van terreinen tijdens hoogwater zullen in de toekomst meer gebieden aan het protocol worden toegevoegd.

De volgende terreinen zullen eventueel later in het protocol worden opgenomen. Bemmelsewaard Gendt en Klompenwaard.

Waar en wanneer en wat doen;

Hieronder een lijst van de gebieden en de betreffende ingangen die afgesloten moeten worden bij een bepaalde waterstand, Het is belangrijk om gebieden niet te snel af te sluiten maar te wachten tot de geïsoleerde terreinen ontstaan die we willen beschermen.

Bij waterstand Lobith 14.50	Millingerwaard oost/ bij Berning afsluiten rooster als fietspad en klaphek. Op winterdijk al waarschuwing plaatsen over afsluiting verderop. Afsluiten ingang Berning na ongeveer drie dagen als de sluis open gaat bij de Beijer.
Bij waterstand Lobith 14.50	Millingerwaard Kekerdome afsluiten en andere nabij gelegen klaphekjes
Bij waterstand Lobith 12.60	Bisonbaai Oortjeshekken en andere nabijgelegen klaphekjes
Bij waterstand Lobith 12.60	Bisonbaai dijkoversteek
Bij waterstand Lobith 12.10	Bisonbaai west
Bij waterstand Lobith 13.00	Oude Waal, Zwarte weg
Bij waterstand Lobith 13.30	Oude Waal, Vlietberg

Hoe gaan we afsluiten:

- Informeren gemeente over voorgenomen afsluiting.
- De huidige bebording dient eventueel te worden afgedekt met een vuilniszak.
- Bij de ingang dient een bord geplaatst te worden waarmee het gebied wordt afgesloten.
- Tevens dient er een fysieke afsluiting te worden aangebracht in de vorm van een roodwitte ketting
- Naast de ketting en het bord is het noodzakelijk een begeleidende tekst te plaatsen.
- Ook kan het hek eventueel worden voorzien van een (ketting)slot.

Heel belangrijk: de afsluiting niet langer te laten duren dan noodzakelijk. Dit in verband met het draagvlak voor de afsluitingen van de bezoekers en blijft de boodschap over doel van afsluiting geloofwaardig.

Handhaving:

Essentieel bij het hoogwaterprotocol is de handhaving. Willen we de afsluiting tot een succes maken dan dienen we toe te zien of gebruikers van onze terreinen zich aan de regels houden. De eerste dagen zullen we ook de mensen uit moeten leggen wat de noodzaak is van deze maatregel.

We moeten de capaciteit die we hebben benutten op de momenten dat het nodig is.

Communicatie:

Boodschap:

De boodschap in het algemeen is: Hoogwater is prachtig en kom het vooral zien. Bekijk het vanaf de winterdijk en voorkom zo dat dieren niet verstoord worden. Bezoekers kunnen (onbedoeld) door hun nieuwsgierigheid dieren zodanig verontrusten dat ze te water gaan. In het uiterste geval zelfs verdrinken. De volgende dieren zijn gebaad bij het afsluiten van de gebieden tijdens hoogwater.

Ree, Das, Vos, Haas, Konijn, Wezel, Hermelijn, Bever, Muis, grazers: runderen en/of paarden, etc

Persbericht:

Het is raadzaam om voor een hoogwaterpiek een persbericht uit te doen om mensen in te lichten over afsluiting met de gebieden.

Excursies:

Excursies zijn een mooi moment om bezoekers van onze terrein te informeren over de hoogwatermaatregelen. Dit kan al gedurende het hele jaar.

Vooraf in het eerste jaar van afsluiten is het belangrijk uitleg te geven aan gebruikers van onze terreinen.

Een vaar- of wandelexcursie in Millingerwaard of Bisonbaai is een goede manier om deze boodschap over te brengen en draagvlak te creëren.

Actielijst hoogwaterprotocol 2013.

Wanneer het hoogwaterprotocol wordt ingezet zijn de taken als volgt verdeeld.

Beheer geeft aan wanneer het hoogwaterprotocol van start gaat.

De communicatie is in handen van de mensen van VPR deze kondigen de afsluiting aan door middel van

- Uitdoen van persbericht
- Plaatsen bericht op weblog
- Optioneel verzorgen van hoogwater excursie

en de uitvoering van het protocol is in handen van het beheer en VPR

- Afsluiten van de gebieden doormiddel van fysieke afsluiting
- Controle van de afgesloten gebieden

Evaluatie na hoogwater kloppen de standen moeten we bijstellen.

Wat moet en kan anders.

Hoogwatergegevens Gelderse Poort

- 07.50 Monding van het Meertje valt droog.
- 10.30 Percelen aan de westkant van de **Erlecomse waard** komen onder water te staan. Zeg maar tussen de twee uiterst westelijke kribben. Ook staat het water aan de dijk aan de noord-oost kant, tussen de wilgen (aansluiting richting Kekerdome).
- 10.80 Laagste deel in de drempel **Klompewaard** in de geul loopt onder.
- 11.40 Het Zümke in de **Stadswaard** gaat stromen. Al iets eerder door de pijp. Bij deze stand loopt het net over de dam heen.
- 11.50 Laagte aan benedenstroomse kant van de **Klompewaard** (voor het witte dijkhuis) (Olaf van Hoorn) loopt vol.
- De **Loowaard** en de **Kandiawaard** zijn gescheiden.
- 12.00 Water loopt de **Klompewaard** in via de strang aan de teen van de dijk. Graslanden tussen de geul en de strang langs de dijk komen geïsoleerd te liggen.
- Weg naar de hoogwatervluchtplaats **Loowaard** loopt onder. Buitenkaadse deel staat onder.
- Verbinding (onder langs de dijk) tussen Erlecomse waard en Bisonbaai komt onder water te staan.
- Oude Waal** evacueren. Een en ander is afhankelijk van hoeveel water er al in de Oude Waal staat en hoe hoog de rivier doorstijgt .
- 12.10 Noordelijk deel van de **Stadswaard** definitief gescheiden van het zuidelijk deel. Bij doorstijgende rivierstanden grazers naar noordkant drijven.
- Water stroomt benedenstrooms van de **Bisonbaai** over de asfaltweg aan westkant.
- 12.70 Uiterwaarden van het Pannerdensch kanaal (richting het veer naar Pannerden) **Klompewaard** komen plas dras te staan.
- 12.80 De dieren kunnen nog net weg uit de **Erlecomse waard**. Stijgt het water door boven de 13.00 meter dan de evacueren
- 12.90 Verbindingsdam **Bisonbaai-Groenlanden** overstroomt. In het winterhalfjaar is het aan te raden om de grazers bij voorspellingen die boven 13,00 m Lobith uitgaan vroegtijdig in de Groenlanden te parkeren. Mislukt dat en ontstaan later problemen met doorstijgend water dan kunnen de grazers altijd nog via de uitgang Oortjeshekken geëvacueerd worden.
- 13.00 De delen tussen de geul en de dijk in de **Klompewaard** staan onder water.
- Laagste delen van de rivierzijde van de **Millingse dam** lopen onder.
- In de **Loowaard** is de zomerkade tussen Havezate en de hoogwatervluchtplaats nog net begaanbaar (voor een tractor). Bij deze stand moeten we beslissen of en hoeveel hooi we gaan brengen.
- Dam tussen plas in **Loowaard** en **Kandiawaard** stroomt over.
- Oude Waal** stroomt gestaag vol. Peil verschil met Stadswaard is ruim 1 meter.

Dwarsdam door de **Erlecomse waard** loopt over? (Nadat in 2007 het voormalige sluisje in deze dam is gedempt)

13.00 **Looveer** uit de vaart.

Percelen aan de oostkant van de **Bisonbaai** staan onder water.

13.20 **Stadswaard** via de noordkant evacueren. Percelen langs de Vlietbergweg nog net droog. Aan de zuidkant (bij p-plaats Ooijsche sluispad) is er nog net wat ruimte voor de dieren om te lopen.

13.30 Er ligt een geïsoleerd eiland aan de west kant (onduidelijk is bij welke rivierstand dit ontstaat) van de **Bisonbaai**?

13.40 *De hoogste delen van weilanden bij de p-plaats aan het Ooijsche sluispad lopen onder. Er is nog net een heel klein strookje van de oeverwal van de **Stadswaard** droog.
(ca. 13.40, m is de maximale stand dat er nog dieren kunnen blijven lopen)*

13.80 **Loowaard** loopt vol. Kade tussen Havezate en de hoogwatervluchtplaats stroomt over.

Lobberden evacueren.

14.00 De lage delen van het oeverwal-eiland **Klompewaard** staan onder water. Bij deze stand beslissen of de dieren op het eiland kunnen blijven staan (is de verwachting dat de rivier boven een stand van 15 m Lobith zal doorstijgen?). Is dan dus al gebeurd.

Veer Doornenburg uit de vaart (soms ook pas bij 15.00 Lobith)(ttekst p.723)

Grazers **Millingse dam** evacueren.

Vlakte achter de rivierduintjes op het Kaliwaalduin **Erleceom** nog net droog. Tot deze stand kunnen de dieren blijven lopen.

14.30 Rivierduin, hoge perceel bij bosje, het stuk bij de bult **Kandiawaard** en de "hoge wei" langs de dijk nog net droog.

14.40? Water stroomt over de **Vlietbergweg** (= ca. 12.00 Nijmegen). Vlietberg is nog bereikbaar via Sjors Buchner.

14.50 Dam **Kekerdome Waard** (De Beijer) stroomt over. Dhr. Broekman van de Beijer beslist of en wanneer de sluis open gaat (tel. 0481-439111). Dat is ongeveer 2 dagen voor dat 14.50 m te Lobith bereikt wordt.

Kopjes van duintjes **Erlecomse waard** langs de rivier (duintjes van ca. 10 meter breed en ca. 50 lang) en kop van het schiereiland (40x40 meter) onder water.

14.80 **Bisonbaai** stroomt bovenstrooms in. De grazers moeten nu naar het voorste deel (Oortjeshekkenzijde). De praktijk wijst uit dat de dieren vanzelf door het water die kant opgedreven worden. Het hoogste punt van het gebied zit bij de uitgang Oortjeshekken. Dat is dus gemakkelijk met eventuele evacuatie.
Bij standen tussen 14.50 en 15.00 blijft er voor de grazers weinig ruimte over.

Zomerkade t.h.v. **Millingerduin** stroomt over. Hoogste delen van de dam om de zandplas gaan onder (opletten dat hier geen grazers ingesloten raken). De hoogwatervrije terpen van De Beijer en Klaverland raken van elkaar geïsoleerd. Het is aan te bevelen rivaliserende paardengroepen op verschillende terreinen te laten overtijen. De Beijer kan een klein groepje huisvesten; Klaverland is

groter, biedt meer beschutting en voedsel. De oeverwal tussen Klaverland en de Waiboerhoeve kan nog bijna een meter was aan voordat ze van elkaar geïsoleerd raken. Indien paarden- of rundergroepen opgesplitst dienen te worden dan de boel vroegtijdig apart zetten.

- 14.90? Vlietberg is niet meer bereikbaar via Sjors Buchner (= 12.54 Nijmegen). Er wordt gevaren naar de Vlietberg (schipper is Henk 06-17 33 29 88)
- 15.00 Weg tussen Havezate-Dijk in de **Loowaard** loopt onder.
- 15.20 Hoogste delen van de Palts, **Bisonbaai** gaan onder.
- 15.25 Verbinding tussen **Colenbrandersbos en Waiboerterrein** raakt overstroomd achter Berning. Eventueel verdeling grazers aanbrengen tussen weiljes oostzijde Colenbrandersbos en terp Waiboerhoeve (eventueel kunnen de dieren ook later door het hek bij het wildrooster over de weg voor Berning langs naar de Waiboerterp.
- 15.30 **Millingsedam** (nieuwe hoogte) begint te overstromen.
- 15.50 Laagte in de strekdam van het **fort Pannerden** naar de Pannerdensche Kop loopt over. Duintjes richting Pannerdensche kop raken geïsoleerd.
- 15.70 Hoogste top van rivierduin **Klompewaard** langs de Waaloever gaat onder. Oeverwal rond Colenbrandersbos nog juist doorwaadbaar. Dit is het moment om de scheiding aan te brengen tussen de grazers die op Klaverland en op de Waiboerhoeve moeten overtijen.
- 16.20 Zandduin op strekdam naar **Pannerdensch Kop** gaat onder.
- 16.70 Hoge wei aan oostzijde **Colenbrandersbos** gaat onder.
- 16.80 Hoogste delen **Millingerduin** gaan onder.
- 16.90 Hoogwatervrije wei bij **de Beijer** overstroomt
- 17.40 Hoge delen **Klaverland** gaan onder
- 17.90 Hoogste dam achter trafohuis **Klaverland** gaat onder

10 lid 2 e 14 december 2010

Begrazingsbeheer Gelderse Poort, Beuningen en Loevestein

FREE

Offerte Stichting FREE Nature, 29 november 2013.

Op 18 november heeft Staatsbosbeheer bij Stichting FREE Nature schriftelijk (kenmerk Sbo2013-3011-ldu) een offerte aangevraagd voor het uitvoeren van begrazingsbeheer in de gebieden van Staatsbosbeheer in de Gelderse Poort, de Beuningse Uiterwaarden en Loevestein. Het betreft gebieden met een totale oppervlakte van 1.241 ha. (peildatum november 2013).

Basis voor de offerte zijn de door Staatsbosbeheer aangeleverde stukken:

- Algemene Voorwaarden ARVODI 2011
- Programma van eisen
- Concept Dienstverleningsovereenkomst ARVODI 2011
- Hoogwaterprotocol

Op basis van deze stukken en de ervaringen van de afgelopen zes jaar heeft Stichting FREE Nature deze offerte opgesteld. De offerte is gebaseerd op een raming van de werkelijke uitvoeringskosten op basis van de exploitatiecijfers van FREE Nature voor de betreffende gebieden in de periode 2010-2013, zonder winstmarge.

Offerte: totaalprijs en verrekenbedragen

Stichting FREE Nature kan het gevraagde begrazingsbeheer volgens het Programma van Eisen van Staatsbosbeheer uitvoeren voor:

- Een totaalprijs van **10 lid 2 b** per jaar voor de totale oppervlakte en het aantal dieren zoals opgenomen in het programma van eisen op p.1 resp. p.2
- Een verrekenbedrag voor het inzetten van meer of minder dieren vanwege voedselaanbod en gewenste graasdruk van **10 lid 2 b** per volwassen dier
- Een verrekenbedrag voor inzet van meer of minder dieren vanwege verandering van de te begrazen oppervlakte van **10 lid 2 b** per volwassen dier
- Een verrekendrag voor extra personele inzet op verzoek van Staatsbosbeheer:
 - Inzet beheerder **10 lid 2 b** per uur
 - Inzet toezichthouder, onderhoudswerk **10 lid 2 b** per uur
 - Inzet directie **10 lid 2 b** per uur

Het in- en uitplaatsen van dieren in de Erlecomse Waard wegens het vooralsnog ontbreken van een hoogwatervluchtplaats in dit gebiedsonderdeel is onderdeel van de totaalprijs.

Stichting FREE Nature is vrijgesteld van BTW voor natuurlijk kuddebeheer op grond van art. 27 van de Wet op de omzetbelasting 1968.

De toelichting op de offerte is bijgevoegd, zodat duidelijk is hoe het totaalbedrag en de verrekenbedragen tot stand zijn gekomen.

Toelichting bij de offerte

De offerte is gebaseerd op een aantal basisparameters vanuit het Programma van Eisen (§ 1). De beheerkosten zijn toegelicht op basis van diverse kostensoorten (§ 2). De opbrengsten anders dan de beheervergoeding van Staatsbosbeheer zijn meegenomen om tot het totaalbedrag te komen en deze zijn eveneens toegelicht (§ 3).

1. Basisparameters

Oppervlakte

De offerte is gebaseerd op een totale oppervlakte van 1.241 hectare (peildatum november 2013) zoals opgegeven door Staatsbosbeheer. Deze oppervlakte bestaat uit de volgende deelgebieden die ruimtelijk van elkaar gescheiden zijn en die derhalve ieder een eigen begrazingsdruk en kuddesamenstelling hebben.

- Gelderse Poort (1.053 ha Staatsbosbeheer)
 - Noord
 - Loowaard
 - Klompenwaard
 - Sterrenschans
 - Zuidoever
 - Millingerwaard en Millingerdam
 - Erlecomse Waard
 - Groenlanden, Bisonbaai, Oude Waal en Stadswaard
- Beuningse Uiterwaarden (105 ha Staatsbosbeheer)
- Loevestein (83 ha Staatsbosbeheer)

Begrazingsdruk en kuddesamenstelling

De aantallen dieren wisselen door het jaar heen als gevolg van natuurlijke aanwas en kuddebeheer (verwijderen van dieren). In het Programma van Eisen (p.2) is de omvang en samenstelling van de gevraagde basiskudde door Staatsbosbeheer gegeven. Dit is het aantal dieren aan het eind van de winter, voordat de meeste kalveren en veulens geboren worden.

- Begrazingsdruk (totale oppervlakte/omvang basiskudde): 3,3 ha. per dier in de winter op basis van de door Staatsbosbeheer opgegeven aantallen in het Programma van Eisen. Uitgangspunt is dat bij deze begrazingsdruk in de winter bijvoeren onder normale omstandigheden niet nodig is. Hoge waterstanden en langdurige vorst kunnen leiden tot de noodzaak van bijvoeren i.v.m. de wettelijke zorgplicht voor de dieren. In de zomerperiode is de begrazingsdruk door de natuurlijke aanwas van de kudde (tot 30%) hoger.
- Verhouding runderen/paarden over het totale gebied = 1,2 : 1 op basis van de opgegeven aantallen in het Programma van Eisen. Per deelgebied kan sprake zijn van afwijkende verhoudingen op basis van de eisen van Staatsbosbeheer per deelgebied.
- Verhouding mannelijke dieren/vrouwelijke dieren over het totale gebied = 1 : 1. Deze verhouding is het streven. Per deelgebied kunnen in afwijking van het Programma van Eisen verschillen van +/- 20% optreden vanuit de eisen van een genetisch en sociaal evenwichtige kuddesamenstelling.

Bij deze kuddesamenstelling is een jaarlijkse aanwas berekend van 113 dieren. Bij de berekening van opbrengsten is er van uit gegaan dat deze dieren verkocht worden. De werkelijke aanwas en het aantal te verkopen dieren kunnen van jaar tot jaar verschillen, ook op grond van wensen van Staatsbosbeheer voor veranderingen in de begrazingsdruk.

2. Kostensoorten

Personele inzet

Voor ieder deelgebied is een ervaren beheerder van FREE Nature verantwoordelijk. De kosten voor inzet van de beheerder zijn berekend op **10 lid 2 g**. Voor de Gelderse Poort zet FREE Nature een ervaren lokale kuddebeheerder/toezichthouder in voor een kostprijs van **10 lid 2 g**.

Het aantal uren inzet van personeel is als volgt verdeeld:

Deelgebied	Uren per week inzet beheerder FREE Nature a €40,-	Uren per week inzet kuddebeheerder/toezichthouder FREE Nature a €30,-
Klompewaard en Stierenschans Loowaard	10 lid 2 g	
Zuidoever Gelderse Poort (coördinatie en communicatie)		10 lid 2 g
Zuidoever Gelderse Poort (uitvoering en toezicht)		
Beuningse Biterwaarden Loevestain		
Totaal uren per week		
Uren per jaar op basis van 46 weken		
Kosten per jaar	10 lid 2 g	10 lid 2 g

Ervaring leert dat de personele inzet voor kleine deelgebieden naar verhouding hoger is dan voor grote aaneengesloten gebieden. In kleine gebieden kan minder efficiënt gewerkt worden: er moet twee keer per week iemand heen, of een gebied nu 15 of 150 hectare groot is. Ook is meer ingrijpen nodig om een rustige en genetisch diverse kudde te houden. Het gaat dan om uitwisseling van mannelijke dieren tussen deelgebieden en uit het gebied halen van jongvolwassen stieren en hengsten die bij kleine gebieden geen ruimte hebben zich af te zonderen en die voor onrust zorgen.

De personele kosten zijn inclusief kantoorkosten, telefoon, vervoer en verzekeringen. Bij afwezigheid (bv. door ziekte van een medewerker) zorgt FREE Nature voor tijdelijke vervanging. Medewerkers kunnen een beroep op elkaar doen voor advies en krijgen een periodieke EHBO training. De kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening aan Staatsbosbeheer is op deze manier gegarandeerd.

Incidentele inzet extra menskracht

Bij vangacties en werkpieken bij hoogwater werkt FREE Nature met een ervaren team van mensen. Het gaat om medewerkers uit andere gebieden die FREE Nature in beheer heeft en om inzet van enkele freelancers waar FREE Nature ervaring mee heeft. Deze extra inzet is gerekend voor een tarief van **10 lid 2 g** per uur.

Vrijwilligers

Het werven en trainen van vrijwilligers voor het begrazingsbeheer draagt bij aan een goed toezicht op de kuddes en zorgt voor lokale betrokkenheid van mensen. Vrijwilligers fungeren als de oren en ogen en als ambassadeurs voor de gebieden. Het motiveren en faciliteren van vrijwilligers brengt kosten met zich mee:

- Vrijwilligersvergoeding **10 lid 2 b**
- Opleiding (begrazingscursus, EHBO training)
- Materialen (bv. veiligheidslaarzen, kleding voor herkenbaarheid in het veld)

10 lid 2 b

Vaste dierkosten

FREE Nature dient te werken binnen de wettelijke kaders. Het voldoen aan regelgeving brengt verplichte kosten met zich mee:

- Kuddeadministratie
- Oormerken runderen (altijd), chippen paarden (voor vervoer)
- DNA-onderzoek (vanuit I&R verplicht voor aantonen verwantschap kalf-moeder)
- Afvoer van dode dieren (Rendac)
- Premie aansprakelijkheidsverzekering

Op basis van exploitatiecijfers over de periode 2010-2013 bedragen deze vaste dierkosten **10 lid 2 b** diër per jaar. Hierbij is gerekend met het gemiddelde aantal dieren in een jaar:

aantal dieren eind winter (basispopulatie) + aantal dieren najaar (= basispopulatie + aanwas) / 2

Variabele dierkosten

Deze post omvat kosten voor veterinaire zorg (alleen curatief, dieren worden nooit preventief behandeld), transport van dieren en bijvoeren. De kosten voor bijvoeren zijn volgens het Programma van Eisen voor rekening van Staatsbosbeheer. De variabele dierkosten kunnen daardoor beperkt blijven tot **10 lid 2 b**

Materialen en afschrijving

FREE Nature zorgt voor de beschikbaarheid van mobiele vangkralen, vervoermiddelen en voor materiaal voor onderhoud van rasters. Bij aanvang van het werk beoordelen FREE Nature en Staatsbosbeheer of de rasters in een voldoende goede staat van onderhoud verkeren. Er van uitgaande dat zulks het geval is kunnen de materiaalkosten beperkt blijven tot € 5.000 per jaar.

In- en uitplaatsen van dieren in de Erlecomse Waard

Deze kostenpost is niet afzonderlijk berekend. Zo lang de Erlecomse Waard geen integraal onderdeel is van de Gelderse Poort worden de dieren in de periode november-april uit dit gebied verwijderd. In de wintermaanden is derhalve geen kuddetoezicht in dit gebied nodig (dus minder werk voor FREE Nature). Het vangen en verplaatsen van de dieren en toezicht in de gebieden waar de dieren heen gaan geeft meer werk. Dat geldt ook als de dieren uit Erlecom tijdelijk worden toegevoegd aan de kudde in de Groenlanden. De hogere graasdruk en de onrust in de kudde leiden tot extra werk. In de offerte zijn deze twee posten (minder en meerwerk) tegen elkaar weggestreept en zijn de hectares voor de Erlecomse Waard gerekend als de rest van het gebied. Wanneer de dieren uit de Erlecomse

Waard buiten de Gelderse Poort worden opgevangen maakt toezicht door FREE Nature geen deel uit van deze offerte.

Eigen risico bij schade

FREE Nature heeft een aansprakelijkheidsverzekering afgesloten voor de kuddes en eventuele schade die de dieren veroorzaken. De meeste schadeclaims in de afgelopen jaren zijn afkomstig van de Vlietbergweg in de Stadswaard/Oude Waal. Deze weg is vrij toegankelijk voor de grazers. Voor de bewoners van de Vlietberg is het de enige toegang naar hun woning. Staatsbosbeheer wil de inrichting van de weg graag houden zoals die nu is. Door de diverse schadegevallen heeft de verzekeraar zowel de premie als het eigen risico voor FREE Nature verhoogd. Het eigen risico bedraagt nu **10 lid 2 b**. Op basis van de afgelopen jaren is het aannemelijk dat er jaarlijks een schadeclaim is. Het eigen risico van één schadegeval per jaar is derhalve is meegenomen bij de kosten voor beheer.

3. Opbrengsten

Verkoop van dieren en vlees

Aanwas van de kuddes wordt in het najaar gevangen en uit het terrein verwijderd, binnen de eisen van de jaarlijks vast te stellen aantallen dieren i.v.m. de gewenste begrazingsdruk. Op grond van gemiddelde marktprijzen levert verkoop van dieren opbrengsten op. De opbrengsten verschillen al naar gelang de aanwas, de gewenste aantallen dieren in het volgende jaar en de marktprijs.

Vergoeding door derden

In de Loowaard en in de Beuningse Uiterwaarden worden gronden van Staatsbosbeheer integraal begraasd met gronden van derden. In de Loowaard betreft het de eigendommen van Wienerberger B.V. en Moorlag B.V. In de Beuningse Uiterwaarden betreft het eigendommen van GDF-Suez (Moespotse Waard) en Alliander (Grintgat Weurt). Doordat FREE Nature aandacht besteedt aan een goede verstandhouding met deze eigenaren hebben zij ingestemd met dit integrale beheer en betalen zij FREE Nature een beperkte vergoeding voor het beheer van hun gronden. Deze inkomsten zijn in mindering gebracht op de beheerkosten die FREE Nature aan Staatsbosbeheer berekent. Het gaat weliswaar om extra grond en hectares, maar door het integrale beheer kan er efficiënter gewerkt worden door FREE Nature. Behalve dat hiermee de kosten voor Staatsbosbeheer beperkt kunnen blijven, wordt zo ook een groter aaneengesloten gebied beheerd met alle voordelen voor de natuurwaarde en beleving.

Efficiëntiewinst

Bij beheer van meerdere gebieden in een regio kan FREE Nature efficiënter werken. Er is uitwisseling mogelijk van personeel en van dieren en er kan efficiënter gebruik worden gemaakt van materialen als veetrailers en vangkralen. **10 lid 2 g**

OFFERTE BEGRAZINGSBEHEER		29 november 2013		
FREE NATURE				
PARAMETERS	EENHEID	Gelderse Rivieren: Gelderse Poort, Beuningen, Loevestein		
oppervlakte gebied	hectare			1241
dichtheid (graasdruk) basispopulatie	hectare per dier			3,3
kuddeomvang eind winter (basis)	aantal			376
kuddeomvang eind zomer				489
verhouding runderen/paarden				1,2 : 1
verhouding koe/stier				1:1
verhouding merrie/hengst				1:1
aantal runderen eind winter	Aantal			205
aantal paarden eind winter	Aantal			171
KOSTENSOORTEN	EENHEID	PRIJS	AANTAL	BEDRAG
Inzet beheerders	uur per week	10 lid 2 g		10 lid 2 b
Inzet toezicht	uur per week			
Incidentele extra inzet menskracht	uur per jaar			
Kosten vrijwilligers	persoon 1 jaar			
vaste dierkosten (verplichtingen)	dier			
variabele dierkosten	dier			
materialen en afschrijving				
meerwerk Eriecomse Waard				
eigen risico bij schade				
Subtotaal				
Onvoorzien	%			
TOTALE UITVOERINGSKOSTEN PER JAAR				
OPBRENGSTEN	EENHEID	PRIJS	AANTAL	BEDRAG
verkoop aanwas runderen	dier	10 lid 2 g		10 lid 2 b
verkoop aanwas paarden	dier			
TOTALE VERKOOPOPBRENGSTEN PER JAAR				
vergoeding door aangrenzende eigenaren				
5% korting wegens efficiencyvoordeel meerdere gebieden				
Benodigde vergoeding SBB voor kostendekkend beheer				
Netto kostprijs Staatsbosbeheer per hectare per jaar				
Gemiddelde kostprijs per dier (gem. aantal winter-zomer) per jaar				

Onze dierenvriend!

10 lid 2 e

Grote grazers als onvervangbaar deel van het ecosysteem

Buiten natuurgebieden zijn grote grazers als rund en paard productiedieren (landbouw) of plezierdieren (maneges). In veel natuurgebieden worden grote grazers ingezet als beheermiddel: ze zorgen dat een gebied open blijft. Het gaat meestal om gebieden waar een historisch landschap in stand gehouden wordt, bijvoorbeeld heidevelden of veenweiden.

In een beperkt aantal gebieden wordt een heel nieuw landschap ontwikkeld, bijvoorbeeld in de uiterwaarden van de Gelderse Poort. De runderen en paarden hier dienen geen productiedoel. Grote grazers zijn hier een essentieel onderdeel van het ecosysteem. Zij vormen samen met de dynamiek van wind en water het landschap. Hun rol is niet anders dan die van wilde dieren als edel- of damhert. Verschil is dat rund en paard onder de veewet vallen en een eigenaar hebben¹. Ecologisch gezien is er geen verschil tussen runderen en paarden en wilde grazers als bijvoorbeeld edelherten. De kuddes runderen en paarden zijn niet zonder grote gevolgen te vervangen.

Dedomesticatie

De kuddes in de Gelderse Poort hebben een proces van twintig jaar gerichte dedomesticatie ondergaan. Dat wil zeggen dat er geselecteerd is op dieren die goed jaarrond kunnen overleven in juist dit gebied. Dieren met minder passende eigenschappen zijn uit de kuddes geselecteerd (bijv. gevoeligheid voor infecties, lange hoeven, opdringerig gedrag, slecht tegen schrale periodes kunnen, vroegrijpheid). In de meeste kuddes in Europa is een tegengestelde selectie geweest: vroegrijpheid, sterke spiergroei en een hoge melkgift zijn in de landbouw juist gewenste eigenschappen en ziektes worden preventief bestreden waardoor dieren minder weerstand hebben.

Opbouw van gebiedskennis

De kuddes runderen en paarden leren een gebied kennen en ze geven die kennis door aan hun nageslacht. Dat komt van pas bij hoog water, wanneer de dieren zelf de droge delen weten te vinden. Ook dieren die nooit eerder een hoogwater hebben meegemaakt blijken het gebied te kennen. In strenge, lange winters weten dieren met gebiedskennis feilloos waar voedsel en beschutting te vinden zijn. De dieren weten welke planten ze wel en niet kunnen eten in een bepaald gebied, en zelfs in welk seizoen. Ook op dit punt is sprake van leergedrag. Zo weten dieren in de Gelderse Poort nu dat Perzische berenklaauw in het voorjaar prima eetbaar is, iets dat ze pas na tien jaar ontdekten. Al deze kennis van de kudde is gebiedsspecifiek al naar gelang de geomorfologie, landschapsstructuur en flora. Vervang je de kuddes, dan is deze gebiedskennis verloren en moet een nieuwe kudde dit van voren af aan gaan opbouwen.

Sociale structuur

De in het wild levende runderen en paarden leven in een sociale structuur waarin ieder dier een eigen rol heeft, een rol overigens met de leeftijd van de dieren kan wisselen. Door het sociale gedrag hebben de kuddes een andere invloed op een gebied dan een ingeschaarde losse groep dieren. Er

¹ Enige uitzondering vormen de twee spoor A terreinen Oostvaardersplassen en Veluwezoom waar de eigenaar geen beschikkingsmacht meer over de dieren heeft.

ontstaan bijvoorbeeld stierenkuilen en afgesplitste deelgroepen komen in delen van een gebied waar anders niet gegraasd zou worden. Opbouwen van de sociale structuur kost tijd en gaat in het begin met veel onrust gepaard. Ingrijpen in de sociale structuur kan ook voor onrust en afnemende vitaliteit in de kudde leiden. Dieren zijn dan steeds bezig hun sociale verbanden en hun eigen rol te zoeken en ze komen daardoor minder toe aan het opbouwen van een goede conditie voor bijvoorbeeld de naderende winter of de voortplanting.

Omgang met publiek

De kuddes in de Gelderse Poort zijn gewend aan veel mensen die vrij rond mogen zwerven in het gebied. De dieren weten waar veel mensen komen en waar niet en passen daar hun gedrag op aan. Zo weten ze bijvoorbeeld feilloos hun pasgeboren kalveren te verstoppen. Door de sociale kuddestructuur reageren de dieren nauwelijks op publiek. De dieren zijn niet onrustig, onzeker of opdringerig want ze kennen het gebied, ze vertrouwen op elkaar en ze hebben geen boodschap aan mensen. Dieren die geen mensen gewend zijn of die slechte ervaringen hebben (bijvoorbeeld door de manier waarop een beheerder dieren behandelt) kunnen onvoorspelbaar reageren. Dat levert een risico op confrontaties tussen mensen en grote grazers op.

Alle bovenstaande beweringen kunnen worden gestaafd met praktijkvoorbeelden. Een artikel voor het Vakblad Natuur, Bos en Landschap is in voorbereiding.